

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

УДК 330.15:338.45

Лук'янихін Вадим Олександрович

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНОЇ БАЗИ
ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗБИТКІВ, ЗАПОДІЯНИХ
ЗАБРУДНЕННЯМ ВОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ.

Спеціальність: 08.08.03 - Економіка навколишнього
середовища

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук

Суми 1996

Дисертація виконана у вигляді рукопису.

Робота виконана на кафедрі управління Сумського державного університету.

Науковий керівник - доктор економічних наук,
професор БАЛАЦЬКИЙ О.Ф.
Офіційні опоненти - доктор економічних наук,
професор ЧУПС А.В.
кандидат економічних наук,
доцент ДУТЧЕНКО О.М.

Провідна організація - Рада по вивченню
продуктивних сил України.

Захист дисертації відбудеться "26" 11 1996р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 22.01.03 по захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук у Сумському державному університеті за адресою:

244007, м.Суми, вул.Римського-Корсакова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного університету.

Автореферат розісланий "26" 10 1996р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради,
кандидат економічних наук

В.М.Кислий

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00753782 (W)

AB - 35.972 3

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

1.1. Актуальність теми дослідження. В нових умовах господарювання при переході до ринкової економіки ускладнюються соціально-економічні взаємини у галузі громадського виробництва та навколишнього природного середовища (НПС).

У зв'язку з цим стає актуальним питання про удосконалення та розширення методологічної та методичної бази по визначенню та використанню еколого-економічних оцінок, зокрема, категорії економічних збитків від забруднення НПС.

Еколого-економічні показники збитків від забруднення водоймищ займають одне з ключових місць у системі економічних оцінок, регулюючих господарські відносини у галузі природокористування. У той же час слід зауважити, що у нових геополітичних та соціально-економічних умовах діючи методики визначення розмірів збитків, які були розроблені у середині 80-х років, вже не відповідають реальним суспільно-господарчим витратам, пов'язаним із забрудненням довкілля. Для підвищення обґрунтованості господарських рішень у галузі природокористування в епоху становлення ринкових відносин потрібне формування принципово нової системи показників питомих економічних збитків та розроблення на її основі багатофункціональних методичних рекомендацій з економічної оцінки наслідків забруднення НПС та методів регулювання заходів по охороні навколишнього середовища, і зокрема, відкритих водоймищ України.

Таким чином, актуальність даного дослідження обумовлена необхідністю: удосконалення нормативно-методичної бази економічної оцінки втрат (збитків), заподіяних забрудненням водних ресурсів України; удосконалення методів використання еколого-економічних оцінок при впровадженні ринкового регулювання водоохоронної діяльності; врахування водного фактору при оцінці вартості землі, яка підлягає приватизації та довгостроковій оренді; удосконалення системи платного природокористування.

1.2. Предметом дослідження є система економічних відносин, які виникають при забрудненні водних ресурсів внаслідок їх використання та ринкові методи регулювання водоохоронної діяльності.

1.3. Об'єкт дослідження: сукупність водних ресурсів відкритих водоймищ України, поданих у регіональному розрізі по всіх областях України, 40 водогосподарським ділянкам та басейнам

річок Дунай, Дністр, Південний Буг, Дніпро, Дон і басейнам річок Кримського півострову.

1.4. Метою роботи є удосконалення діючої в Україні нормативно-методичної бази економічної оцінки втрат, заподіяних забрудненням відкритих водоймищ та розробка науково обгрунтованих рекомендацій по використанню еколого-економічних показників у народному господарстві України при ринковому регулюванні природоохоронних відносин.

Для досягнення поставленої мети розв'язувались такі завдання:

- вивчення та аналіз діючого методичного забезпечення розрахунків показників економічних збитків при забрудненні водних об'єктів у вітчизняній та міжнародній практиці;
- розробка нормативно-методичної бази економічної оцінки втрат (збитків) від забруднення відкритих водоймищ України;
- встановлення поправочних регіональних коефіцієнтів при розрахунках збитків для врахування місцевих особливостей конкретного регіону;
- розробка інтегральних басейнових коефіцієнтів;
- удосконалення системи платежів;
- врахування водного фактору при визначенні вартості землі в умовах зміни форм власності;
- розробка методичних рекомендацій з організації еколого-економічного аудиту в Україні.

1.5. Методологічною та теоретичною основою дослідження є теорія економічного аналізу, концепція організації господарського механізму природокористування та охорони довкілля, зокрема, водних ресурсів, у перехідній економіці; методи логіки та аналізу; праці науковців та спеціалістів з екології, економіки природокористування, і в першу чергу роботи А.Б.Авакяна, О.Ф.Балацького, К.Г.Гофмана, С.І.Дорогунцова, Б.М.Данілішина, Ю.П.Лебединського, О.В.Рюміної, В.Г.Сахаєва, В.М.Степанова, А.В.Чупіса та ін.

У роботі використані нормативні та законодавчі акти Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, відомчі та інструктивно-методичні документи, інформація Мінстату та Мінекобезпеки України, а також інформація, зібрана по 40 водогосподарським ділянкам.

1.6. Наукова новизна результатів дослідження:

- удосконалені методичні підходи по економічній оцінці збитків від забруднення відкритих водоймищ України;

- уперше розроблені та використані поправочні регіональні коефіцієнти для коригування базових значень питомих економічних збитків;

- уперше запропонована методика визначення інтегральних басейнових коефіцієнтів;

- запропоновані теоретичні підходи до використання отриманих еколого-економічних показників, зокрема, приведені методичні рекомендації по врахуванню водного фактору при грошовій оцінці земель, що підлягають приватизації та довгостроковій оренді; по удосконаленню діючої системи платежів.

- уперше викладені основні положення організації та проведення еколого-економічного аудиту в Україні.

1.7. Практична значимість дослідження полягає в тому, що запропоновані у цій роботі методичні підходи до економічної оцінки втрат, обумовлених забрудненням відкритих водоймищ України, дозволяють підвищити ефективність управління водоохорони та водокористування у цілому в період становлення нових економічних відносин в Україні. Запропонована система питомих еколого-економічних показників з конкретною їх оцінкою у галузевому розрізі, що дозволяє сформувати нову нормативно-методичну базу з її практичним застосуванням для підвищення обґрунтованості управлінських рішень у галузі економіки навколишнього природного середовища. Запропоновані практичні рекомендації по удосконаленню ринкових методів регулювання у сфері управління водоохоронною діяльністю на різних ієрархічних рівнях.

1.8. Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на Республіканській науково-практичній конференції "Механізм управління природокористуванням" (Суми, 1993), Міжнародній науково-практичній конференції "Управління природокористуванням у регіоні" (Суми, 1994), Першій Всеросійській конференції "Теорія та практика екологічного страхування" (Москва, 1995), Міжнародній науково-практичній конференції "Соціально-економічні проблеми портово-промислових міст Приазов'я" і Першого етапу Міжнародної науково-координаційної наради "Морегосподарський комплекс та екосистема Азовського моря" (Мариуполь, 1995), Міжнародній науково-практичній конференції "Актуальні проблеми економіки природокористування" (Суми, 1996).

Крім того, результати роботи знайшли своє відображення у звітах НДР:

ЛНБ ім. В. Стефаника
Львів, Україна

- "Теоретичне обґрунтування способів прогнозування і компенсації втрат трудових ресурсів у зв'язку із змінами навколишнього середовища" (№держ.реєстрації 0193U041266), що виконувались за напрямом "8.Фундаментальні соціально- економічні проблеми" на замовлення Фонду фундаментальних досліджень України;

- "Теоретичне обґрунтування економічного механізму соціального захисту населення, яке зазнає впливу забруднення навколишнього середовища" (№держ.реєстрації 0194U046178), що виконувались на підставі наказу ДКНТ України №52 від 22 березня 1994, проект 8.3/49;

- "Оцінка повних витрат екологічної спрямованості в Україні, дослідження їх структури" (№держ.реєстрації 0195U022590), виконаної на замовлення Мінекобезпеки України;

- "Оцінка показників питомих економічних збитків від забруднення повітряного і водного басейнів України в розрахунку на одиницю викидів (скидів) та одиницю концентрацій шкідливих речовин" (№держ.реєстрації 0195U003715), виконаної Сумським обласним Відділенням УЕАН на замовлення Мінекобезпеки України";

- "Аналіз діючої системи плати за забруднення навколишнього природного середовища і розробка пропозицій щодо подальших напрямків її удосконалення. Методика індексації плати за забруднення навколишнього середовища" (№держ.реєстрації 0196U001635).

По матеріалам дисертаційної роботи опубліковано 7 друкованих праць загальним обсягом 8,5 друкованих аркушів.

1.9. Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, бібліографічного покажчика, додатків.

У вступі обґрунтована актуальність досліджень, сформульована мета та завдання, охарактеризована наукова новизна та цінність отриманих результатів для практики.

У першому розділі "Методичне забезпечення розрахунків показників економічних збитків від забруднення водних об'єктів" виконаний порівняльний аналіз діючих методичних підходів по визначенню економічних збитків від забруднення водних джерел. Проведений аналіз вітчизняних та закордонних літературних джерел по визначенню втрат, заподіяних антропогенним впливом на відкриті водоймища.

У другому розділі "Розробка нормативно-методичної бази економічної оцінки збитків від забруднення відкритих водоймищ України" удосконалені методичні підходи по визначенню базових значень показників питомих збитків.

Розроблений і використаний метод розрахунку поправочних регіональних коефіцієнтів для коригування базових значень питомих економічних збитків. Запропоновано алгоритм обчислення інтегральних басейнових коефіцієнтів.

У третьому розділі - "Теоретичні підходи по використанню питомих економічних збитків при управлінні якістю водних ресурсів" - запропоновані нові підходи по використанню ринкових методів у галузі управління водохоронною діяльністю; подані рекомендації по удосконаленню системи екологічних платежів; розроблені методичні підходи до врахування водного фактору при оцінці вартості землі в умовах роздержавлення та приватизації, а також впровадження в Україні еколого-економічного аудиту.

У висновках стисло подаються основні результати роботи, рекомендації по їх використанню та окреслюються подальші напрями розвитку досліджень.

Додаток містить: похідну інформацію, результати розрахунків зведеної маси шкідливих речовин у водоймах та значення питомих економічних збитків у регіональному (обласному) та інградієнтному розрізах, зведені значення показника відносного забруднення відкритих водоймищ.

2. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ.

2.1. Вихідним етапом в даному дослідженні є науково обґрунтований порівняльний аналіз існуючої методологічної бази визначення економічних збитків від забруднення водного басейну. На основі аналізу доведена необхідність удосконалення діючої нормативно-методичної бази економічної оцінки наслідків забруднення відкритих водойм.

Науково доведено, що скиди шкідливих речовин у водний об'єкт суттєво погіршують якість води та умови водокористування. У зв'язку з цим у водоспоживачів виникають додаткові витрати по запобіганню або компенсації наслідків забруднення та безповоротні втрати. Ці витрати обумовлені комплексом негативних натуральних ефектів, що спричинені скидами забруднювачів у відкриті водоймища. Структуру та причинно-наслідковий зв'язок цих процесів можна представити у вигляді моделі:

"скиди \Rightarrow забруднення \Rightarrow якість води у річці \Rightarrow натуральний негативний ефект \Rightarrow додаткові витрати та безповоротні втрати".

Склад основних додаткових витрат такий:

- на водопідготовку, на ремонт і відновлення основних фондів у промисловості та комунальному господарстві;
- у зв'язку з втратами рибних ресурсів, тобто у рибному господарстві;
- на компенсацію втрат чистої води для тваринництва та зрошувального землеробства, тобто на водопідготовку у сільському господарстві;
- у зв'язку з підвищеною захворюваністю населення;
- у зв'язку з втратою рекреаційної та санаторно-курортної цінності водного об'єкту.

Внаслідок ґрунтового аналізу діючого методичного забезпечення розрахунків показників економічних збитків при забрудненні водних об'єктів у вітчизняній та міжнародній практиці автором дослідження науково аргументована необхідність удосконалення існуючої нормативно-методичної бази у даній галузі економіки довкілля.

Автором доведено, що застосування існуючих методів розрахунку економічних збитків у сучасних умовах України неможливе. Це викликано, в першу чергу, невідповідністю вартісних показників об'єктивним економічним умовам та відсутністю належних методичних рекомендацій при коригуванні значень питомих економічних збитків у регіональному та басейновому розрізах. В результаті дослідження науково обґрунтовано вибір нормативного підходу розрахунково-аналітичного методу визначення розмірів збитків від забруднення відкритих водоймищ України.

2.2. Наступним етапом даного дослідження стала розробка науково обґрунтованої нормативно-методичної бази економічної оцінки втрат (збитків) від забруднення водних ресурсів України. Автором запропонований такий алгоритм розрахунків:

- визначення базових значень показників економічних збитків на одиницю приведеної маси забруднювачів;

- коригування базових значень питомих збитків у обласному розрізі за допомогою поправочних регіональних коефіцієнтів (визначення регіональних питомих збитків);

- уточнення регіональних збитків за допомогою інтегральних басейнових коефіцієнтів.

Для запобігання впливу інфляційних процесів всі розроблені економічні показники розраховані у валютному обчисленні по офіційному курсу долара США Національного банку України з урахуванням динаміки аукціонного обмінного курсу. Внаслідок запропонованих автором розрахунків визначений базовий показник питомих економічних збитків, який дорівнює в середньому по Україні 118,49 дол./ум.т.

2.3. В залежності від ступеня агрегування системи, збору інформації та необхідності виконання конкретних економічних завдань різного ієрархічного рівня нами науково обгрунтовані два рівні коригування розрахунків питомих економічних збитків від забруднення відкритих водоймищ: регіональний (обласний) та басейновий.

Першим етапом коригування економічних збитків є визначення регіональних питомих збитків γ_{pez} за допомогою поправочних регіональних коефіцієнтів Kp . Регіональний поправочний коефіцієнт Kp є відносним показником і відображає відхилення структури збиткоутворюючих факторів (реципієнтів) по областях від середніх по Україні. Регіональні коефіцієнти визначаються за формулою:

$$Kp_i = \alpha_n \cdot \frac{ПН_i}{ПН_{(y)}} + \alpha_n \cdot \frac{ВОП'_i}{ВОП'_{(y)}} + \alpha_{c/x} \cdot \frac{S'c/x_i}{S'c/x_{(y)}} + 0,2 \quad (2.1)$$

де $\alpha_n, \alpha_n, \alpha_{c/x}$ 0,2-частка сумарного економічного збитку, який формується на рівні окремих реципієнтів: населення, промисловість, сільське та рибне господарства відповідно, частки.

$ПН_i, ПН_{(y)}$ -щільність населення у і-му регіоні та в середньому по Україні відповідно, чол./га;

$ВОП'_i, ВОП'_{(y)}$ -середньодушове виробництво валового суспільного продукту у і-му регіоні та в середньому по Україні відповідно, крб/чол.;

$S'c/x_i, S'c/x_{(y)}$ -питома вага орних сільськогосподарських земель у загальній площі (території) і-го регіону (області) та в середньому по Україні відповідно, га/га.

До формули (2.1) слід зробити деякі пояснення.

Перше, для вирівнювання значень промислового потенціалу регіонів (областей) доцільно використовувати питомі показники ВСП на душу населення, яке мешкає на даній території.

Друге, аналогічний підхід використано при врахуванні питомої ваги реципієнта "сільське господарство". При більш достеменних розрахунках значень економічного збитка доцільно врахувати видову структуру сільгоспугідь. Проте, для макроекономічних розрахунків достатньо обчислювати частку усіх орних земель у загальній площі (території) і-го регіону. Тим більше, що у зв'язку із зміненням структури посівних площ, їх точний облік на стадії розрахунку базових значень питомих збитків є недоцільним.

Третє. Оскільки достеменні статистичні дані по рибпромисловим площам відкритих водоймищ у регіональному розрізі відсутні, нами умовно прийнята однакова частка реципієнта "рибне господарство" по всіх областях.

Четверте. Аналіз останніх науково обґрунтованих досліджень виявив такі пропорції у структурі економічних збитків:

- збитки від підвищеної захворюваності населення - 35%;
- збитки промисловості (враховуючи витрати на водопідготовку) - 30%;
- збитки у сільському господарстві - 15%;
- збитки у рибному господарстві - 20%.

Результати розрахунків регіональних поправочних коефіцієнтів та питомих регіональних збитків надані у таблиці 2.1.

2.4. Наведені у таблиці 2.1. регіональні поправочні коефіцієнти використані для коригування базового значення питомого збитку від забруднення річок у відповідних областях. Науково доведено, що на більш точному рівні розрахунків, а саме при обчисленні економічної оцінки витрат від забруднення конкретної водогосподарської ділянки, безумовно необхідне подальше уточнення розрахованих і представлених у таблиці 2.1. значень питомих збитків.

Для подальшого коригування значень економічних збитків автором уперше у вітчизняній практиці розроблені інтегральні басейнові коефіцієнти.

Таблиця 2.1

Результати розрахунків приведеної маси скидів забруднюючих речовин у водоймища України по областях, поправочних регіональних коефіцієнтів, загальних та питомих економічних збитків

Область	Приведена масса, тис.ум.т	Поправоч- ний регіо- нальний коэф. Крі	Загальний збиток у доларовому еквіваленті	Питомий регіональ- ний збиток, ґрег дол./ум.т
Вінницька	5,262694	0,90	497257,02	94,49
Волинська	4,252960	0,75	334875,1	78,74
Луганська	62,25482	1,15	7516248,2	120,73
Дніпропетровська	66,63188	1,25	8744246,1	131,23
Донецька	130,6641	1,50	20576799,8	157,48
Житомирська	14,50665	0,80	121393,1	83,99
Закарпатська	1,290076	0,90	121896,6	94,49
Запорізька	31,83474	1,10	3676412,9	115,48
Ів.- Франківська	12,19112	0,95	1215899,01	99,74
Київська	18,93773	0,90	1790203,20	94,49
Кіровоградська	6,622635	0,85	590989,9	89,24
Республіка Крим	22,72416	0,90	2147141,4	94,49
Львівська	14,39772	1,15	1738288,4	120,73
Миколаївська	9,092939	0,90	859165,97	94,49
Одеська	19,75083	1,00	2073555,3	104,99
Полтавська	6,686838	0,95	687866,9	99,74
Рівенська	7,707857	0,80	647372	83,99
Сумська	8,595202	0,90	812136,2	94,49
Тернопільська	1,855953	0,95	185106,2	99,74
Харківська	48,70287	1,00	5113106,5	104,99
Херсонська	4,791853	0,85	427614,8	89,24
Хмельницька	2,674475	0,90	252703,6	94,49
Черкаська	11,56293	0,95	1153245,5	99,74
Чернігівська	3,008065	0,80	252643,14	83,99
Чернівецька	2,281614	1,05	251513,8	110,24
Усього:	518,49273	-	61435682	118.49

Інтегральний басейновий коефіцієнт (K_b) запропоновано розраховувати по формулі:

$$K_b = K_z \cdot K_v \cdot K_p, \quad (2.2)$$

де K_z -відносний коефіцієнт забрудненості конкретної водогосподарської ділянки, басейну;

K_v -відносний коефіцієнт, який враховує забезпеченість території водними ресурсами;

K_p -відносний коефіцієнт рекреаційної цінності водного об'єкту.

При цьому слід зауважити, що цей коригуючий показник необхідно розглядати не тільки як залежність від відносної забрудненості конкретної водогосподарської ділянки.

Слід також зауважити, що регіональні питомі збитки формуються в середньому по області (тобто по всім річкам на її території). Звідси виходить, що механізм коригування регіонального показника питомого збитку міститься у його диференціації по басейнам річок в залежності від відхилення відповідних його складових (K_z , K_v , K_p) від їх середніх значень по даному басейну у цілому. Тобто, у загальному вигляді для всіх множників їх визначення слід проводити за формулою:

$$K = \frac{K_i}{K_{cp}} \quad (2.3)$$

де K -відповідні значення K_z , K_v , K_p ;

K_i -відповідні значення K_z , K_v , K_p для i -ої водогосподарської ділянки;

K_{cp} -середнє значення відповідних K_z , K_v , K_p по басейну.

В результаті дослідження науково обґрунтовано і розраховано значення коефіцієнтів відносної забрудненості по водогосподарським ділянкам основних басейнів річок, їх середні значення по басейнам:

- басейн річки Дунай - 1.65;
- басейн річки Дністер - 1.82;
- басейн річки Південний Буг - 2,31;
- басейн річки Дніпро - 2,44;
- басейн річки Дон - 2,17;
- басейн річок Кримського півострову - 0,84.

Виконані також аргументовані розрахунки коефіцієнту K_b у 35 місцях вобозабору.

Внаслідок запропонованих автором науково обґрунтованих теоретичних викладок та практичних розрахунків розроблена "Методика визначення економічного збитку (втрат) від забруднення відкритих водоймищ".

Згідно викладених у ній положень загальні економічні збитки при забрудненні водойм розраховуються за формулою:

$$I = \gamma_{рег} \cdot M_{пр} \cdot K_{б} \quad (2.4)$$

де $\gamma_{рег}$ - регіональний питомий збиток, долл./ усл.т;

$M_{пр}$ -приведена маса забруднювачів, умовн. тон;

$K_{б}$ -поправочний інтегральний басейновий коефіцієнт.

2.5. Показники питомих економічних збитків на одиницю натуральної маси шкідливих речовин мають "адресну належність" і можуть бути віднесені лише до конкретних шкідливих речовин. Згідно чинного законодавства вони є базою при розрахунку платежів за забруднення навколишнього природного середовища. Уперше розміри нормативів плати за забруднення водного басейну України офіційно були визначені у 1992 році. Практика впровадження екологічних податків з'ясувала, що найбільш ефективним та впливовим з усіх економічних інструментів регулювання природокористуванням є платежі за забруднення.

В дисертації за допомогою порівняльного аналізу доведено, що діючі нормативи плати за забруднення відкритих водоймищ застаріли у зв'язку із змінами соціально-економічного стану та інфляційними процесами. Їх застосування недостатньо враховує регіональні та місцеві особливості прояву забруднення, його впливу на реципієнтів, визначення конкретних шкідливих виробництв та підприємств-забруднювачів. Тому ми пропонуємо вдосконалити систему платежів за забруднення з урахуванням регіональних та басейнових особливостей шляхом уточнення базових нормативів, які по своїй природі є питомими економічними збитками на одиницю натуральної маси шкідливої речовини.

Результати розрахунків показників питомих збитків на одиницю натуральної маси представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Значення питомих економічних збитків на одиницю приведеної натуральної маси по найбільш розповсюдженим забруднюючим речовинам

Найменування забруднюючих речовин	Величина показника відносної екологічної небезпеки	Середнє значення питомого збитку, дол./т
Аміак	20,0	2080,0
БПК повний	0,33	34,3
Зважені речовини	0,05	5,2
Вольфрам-іон шестивалентний	1250	130000,0
Жири, масла	20,0	2080,0
Залізо загальне	2,0	208,0
Кальцій-катіон	0,0055	5,7
Магній-катіон	0,025	26,0
Марганець двох-валентний	0,1	10,4
Масло солярне	20,0	2080,0
Мідь	1000,0	104000,0
Нафта та нафтопродукти	20,0	2080,0
Миш'як	20,0	2080,0
Нікель та його сполуки	10,0	1040,0
Нитрат-іон	0,11	11,4
Нитрит-іон	12,5	1300,0
Ртуть	500,0	52000,0
Свинець-іон двох-валентний	10,0	1040,0
СПАВ	2,0	208,0
Сульфат-аніон	0,01	1,04
Феноли	1000,0	104000,0
Формальдегід	10,0	1040,0
Фосфати	0,1	10,4
Фосфор три-хлористий	10,0	1040,0
Фторид-іон	20,0	2080,0
Хлорид-аніон	0,005	5,2
Хром-іон шестивалентний	1000,0	104000,0
Хром-іон три-валентний	2,0	208,0
Цианіди	20,0	2080,0
Цинк-іон двох-валентний	100,0	10400,0

Слід зазначити, що між запропонованими нами у табл.2.2 показниками і діючими нині нормативами виникає велика різниця. Запропоновано цю різницю залишати у регіоні, де знаходиться підприємство-забруднювач. При цьому пропонується створення Регіонального Екологічного фонду (РЕФ), який буде накопичувати, акумулювати, перерозподіляти та контролювати природоохоронні кошти. Це дасть змогу підприємствам регіону створити у себе підрозділи РЕФ і оптимізувати фінансові потоки коштів на природоохоронні потреби, і зокрема, на водоохоронну діяльність. Нами також пропонується включити у фінансово-кредитну систему природокористування спеціалізований екологічний банк (але із збереженням за ним права комерційної діяльності) та страхову компанію, які будуть здійснювати екологічні фінансові операції, в тому числі проводити екологічне страхування.

2.6. Сьогодні в Україні продовжуються процеси роздержавлення та приватизації. Автором аргументовано доведена відсутність нормативно-методичної бази, яка б узгоджувала процеси передачі прав власності і відповідальність за користування природними ресурсами, зокрема землею і водою.

Діючі нормативні акти, з нашої точки зору, не враховують усіх факторів, зокрема при грошовій оцінці землі, яка підлягає приватизації. Таким суттєвим фактором вважається водний чинник території. Нами науково доведено, що при оцінці вартості землі необхідно враховувати якість водних ресурсів даної території. Це пропонується робити шляхом коригування ціни земельної ділянки за допомогою інтегрального еколого-економічного показника. Для досягнення цієї мети нами використано значення розроблених у цьому дослідженні економічних збитків від забруднення водного басейну даного регіону. Цю процедуру запропоновано виконувати за формулою

$$C_y = C_m \pm U, \quad (2.5)$$

де C_y - уточнена ціна земельної ділянки;

C_m - ціна, розрахована відповідно існуючого порядку визначення вартості земельних ділянок;

U - величина економічних збитків, заподіяних забрудненням відповідних водоймищ.

При вирішенні цієї задачі слід зробити наступні пояснення. В умовах зміни форм власності виникає питання про відповідальність за забруднення довкілля як минулих, так і майбутніх часів. Тому у формулі (2.5) між її двома складовими стоїть два математичні знаки: "-" та "+". Перший ("-") передбачає передачу екологічних проблем

новому власнику, а другий ("+") надає право не направляти свої кошти на реабілітацію, зокрема, водного басейну території від минулих забруднень.

При цьому слід зауважити, що даний підхід по коригуванню оцінки вартості земельних ділянок при приватизації запропоновано автором у вітчизняній практиці уперше і потребує подальших досліджень.

2.7. Впровадження ринкових важелів у систему управління природокористуванням і перехід на нові форми господарювання у цілому в Україні викликають потребу удосконалення існуючої системи контролю обліку та регулювання фінансово-економічного механізму у галузі економіки навколишнього природного середовища.

Таким стабілізуючим чинником запропоновано зробити еколого-економічний аудит (ЕЕА). Саме еколого-економічний, а не лише екологічний. Це викликано, по-перше, необхідністю узгодження, з одного боку, координації екологічних витрат громадського виробництва через економічний механізм управління природокористуванням, а з другого боку, господарсько-фінансової політики конкретного підприємства забруднювача, яке при цьому є виробником суспільно необхідного продукту.

По-друге, при проведенні екологічного аудиту настає потреба у висококваліфікованих експертах. Вони повинні володіти не тільки екологічними стандартами і елементарними навичками рахівника. В арсеналі екологічного аудитора повинен бути спеціальний еколого-економічний інструментарій, в якості якого автором запропонована система показників економічних збитків від забруднення довкілля, зокрема, водних об'єктів.

Такими показниками, крім раніше одержаних в даному дослідженні питомих економічних збитків на одиницю приведеної та натуральної маси, запропоновані показники збиткоємкості продукції, які представлені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Узагальнені показники питомого збитку на карбованець товарної продукції по основним секторам народного господарства, 1993 рік

Сектор народного господарства	Скиди забрудненої води, млн. куб.м	Збиток, млн. крб.	ВСП, млрд. крб.	Питомий збиток на крб. товарної продукції, крб./крб. (\$/\$)
Електроенергетика	50.4	135,184.4	6,010.1	0.02
Паливна та нафтохімічна промисловість (вугільна, хімічна, нафтохімічна)	895.3	2,401,400.5	15,776.5	0.15
Металургія	1,174.4	3,150,010.9	15,776.5	0.2
Машинобудування і металообробка	100.1	268,491.2	77,379.9	0
Лісова, деревообробна та целюлозно-паперова промисловість	18.9	50,694.2	6,761.4	0.01
Промисловість будматеріалів	13.7	36,746.6	7,136.9	0.02
Харчова промисловість	37.9	101,656.5	28,360.1	0
Сільське господарство	403.8	1,083,084.5	40,186	0.03
Житлово-комунальне господарство	1,946.5	5,220,960.6	1,071	4.87

Показники питомих збитків на карбованець товарної продукції по основних галузях народного господарства були одержані на підставі офіційної статистичної інформації, тому потребують уточнення по першоджерелах на місцевому рівні. Вони є відносними показниками і характеризують питому вагу збитку на один карбованець (долар, гривню) при виробництві продукції у конкретній галузі народного господарства.

На закінчення слід зазначити, що мета та завдання, які були поставлені у дисертації, виконані. Разом з тим, з'явилися нові проблеми, такі, наприклад, як подальше удосконалення фінансово-кредитної системи природокористування.

3. ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ.

3 теми дисертації опубліковані такі праці:

1. Экологическое страхование как механизм реализации компенсационной политики.- Сумский государственный университет, Сумы, 1996.- 32с. (у співавторстві)

2. Научно-методические принципы оценки экономического ущерба от загрязнения водного бассейна.- Сумский государственный университет, Сумы, 1996.- 55с. (у співавторстві)

3. Деякі питання соціально- економічного захисту населення від впливу забруднення водних ресурсів //Материалы международной научно- практической конференции "Управление природопользованием в регионе", май 1994. -СумГУ, Сумы, 1994.- с.67-68.

4. Методические положения определения ставок платежей за загрязнение открытых водоемов //Труды Первой Всероссийской конференции "Теория и практика экологического страхования".- М., 1995.- с.70-73.

5. Учет водного фактора при денежной оценке земель в условиях изменения форм собственности //Труды 13-ой ежегодной научно-практической конференции "Актуальные проблемы экономики природопользования", 21-23 мая 1996.- Сумы, 1996.- с.91-93.

6. Методика расчета региональных поправочных коэффициентов при оценке экономического ущерба от загрязнения открытых водоемов //Труды 13-ой ежегодной научно-практической конференции "Актуальные проблемы экономики природопользования", 21-23 мая 1996.- Сумы, 1996.- с.115-118. (у співавторстві)

7. Оценка экономического ущерба от загрязнения открытых водоемов: методика расчета бассейновых поправочных коэффициентов //Труды 13-ой ежегодной научно-практической конференции "Актуальные проблемы экономики природопользования", 21-23 мая 1996.- Сумы, 1996.- с.118-123. (у співавторстві)

АНОТАЦІЯ

Лукьянихин В.А. Совершенствование нормативно-методической базы экономической оценки потерь, причиненных загрязнением водных ресурсов Украины.

Дисертация является авторской рукописью и представляется на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.08.03. - Экономика окружающей среды, Сумский государственный университет, Сумы, 1996.

В работе проведен сравнительный анализ различных методических подходов по определению экономического ущерба от загрязнения водного бассейна. Научно обоснована необходимость совершенствования существующей нормативно-методической базы. Разработаны научно-методические принципы экономической оценки последствий загрязнения открытых водоемов Украины и методические основы использования эколого-экономических оценок при рыночном регулировании водопользования. Разработаны направления эколого-экономического аудита в Украине.

SUMMARY.

Luchjanihin V.- Improvement of methodical base of economic damage estimation by water pollution in Ukraine.

Dissertation is the manuscript for competition of master's degree of economic science in speciality 08.08.03 "Economics of Environment", Sumy State University, Sumy, 1996.

Analysis of different methodical approaches for definition of economical damage by water pollution was conducted. Necessity of scientific and methodological base improvement was demonstrated. Scientific and methodological principles of economical damage estimation by water pollution were worked out. Ways of ecological and economical audition in Ukraine were described.

Ключові слова: екологічне страхування, екологічний банк, еколого-економічні показники, еколого-економічний аудит, забруднення довкілля, навколишнє природне середовище, питомі економічні збитки, поправочні регіональні та басейнові коефіцієнти, регіональний екологічний фонд, ринкові методи регулювання, удосконалення системи платежів.

[Handwritten signature]
441590

Ав 35.972

РИЖАТО

Підписано до друку 14.10.96р.
Замовл. № 538 Безкоштовно

Формат 60x34 1/16
Тираж 110 прим.

"Різоцентр" СумДУ 244007, Суми, вул. Римського-Корсакова, 2